

Renata Janiszewska

Politechnika Radomska
Wydział Nauczycielski – Katedra Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego

**ASPEKTY JAKOŚCIOWE ROZWOJU
FIZYCZNEGO DZIECI URODZONYCH
PRZEDWCZEŚNIE I DZIECI URODZONYCH
JAKO DONOSZONE W PIERWSZYCH DWÓCH
LATACH ŻYCIA NA PRZYKŁADZIE POPULACJI
DZIECI RADOMSKICH**

**ASPECTS OF QUALITATIVE DEVELOPMENT
OF PHYSICAL CHILDREN TO EARLY BORN
AND CHILDREN BORN HEALTHY AS IN FIRST
TWO YEARS THEIR LIFE ON EXAMPLE
OF POPULATION OF RADOM CHILDREN**

Słowa kluczowe: masa ciała, obwód głowy, dzieci zdrowe i urodzone przedwcześnie

Key words: weight, head measurement, children healthy and early born

Streszczenie: Badania miały na celu dokonanie analizy porównawczej tempa rozwoju dwóch cech somatycznych, tj. masy ciała i obwodu głowy, u dzieci urodzonych z ciąż donoszonych i niedonoszonych w okresie od urodzenia do ukończenia drugiego roku życia.

Materiał do analizy zgromadzono, korzystając z gotowych danych, szczególnie odnotowywanych w kartach zdrowia dziecka. Oceniano wielkość przyrostów miesięcznych tych parametrów. Uzyskane dane liczbowe poddano analizie statystycznej. Wyniki badań wykazały istnienie różnic na istotnym poziomie statystycznym zarówno w urodzeniowych wartościach tych cech, jak i w dalszej dynamice ich rozwoju. Najszybsze miesięczne przyrosty zarówno masy ciała, jak i obwodu głowy występowały u dzieci urodzonych z ciąż niedonoszonych i były one znaczące w porównaniu z populacją dzieci urodzonych o czasie, zwłaszcza w pierwszych czterech miesiącach życia.

Mimo szybkiego tempa rozwoju fizycznego, jakie zaobserwowano w tej grupie dzieci w badanym okresie czasu, nie zdołały one wyrównać różnic dzielących je w stosunku do populacji dzieci urodzonych z ciąż donoszonych.

WSTĘP

Wielkość parametrów urodzeniowych dziecka oraz tempo jego dalszego rozwoju zależne jest od długości i przebiegu trwania jego okresu płodowego, a także od wielu czynników temu okresowi towarzyszących.

Jednym z aspektów jakościowych świadczących o rozwoju dziecka jest wzrastanie, czyli powiększanie się wymiarów jego ciała. Powszechnie wiadomo, że ogromne znaczenie w przebiegu tego procesu mają wpływy genetyczne, które są równie silne po urodzeniu i przejawiają się genetyczną determinacją rozwoju oraz sposobem reagowania organizmu na czynniki środowiska zewnętrznego (1, 2).

Wskaźniki rozwoju fizycznego są jednym z ważniejszych mierników zdrowia dziecka (12). Istnieje stosunkowo dużo danych dotyczących rozwoju postnatalnego dzieci urodzonych z ciąż donoszonych.

Z analizy dostępnej literatury dotyczącej rozwoju fizycznego dzieci urodzonych przedwcześnie, m.in. Janus-Kukulka (6), Kiepuska-Zdzienicka (8), Mazurczak (10), Kopczyńska-Sikorska (9), Kaliszewska-Drozdowska (7), Gajewska (4), Chrząstek-Spruch (3), wynika, iż ich rozwój postnatalny przebiega odmiennie w porównaniu do dzieci urodzonych jako zdrowe, a prognozy rozwojowe tych dzieci są różne, mimo podobnej masy urodzeniowej.

Większość badaczy jest zgodna, że dzieci urodzone przedwcześnie prezentują intensywną dynamikę rozwoju, chociaż zjawisko „doganiania procesu wzrastania – catch up growth” wydłuża się znacznie u tych dzieci, które urodziły się z bardzo niską i skrajnie niską masą ciała. Opóźnienia w rozwoju somatycznym zależą w dużym stopniu od powikłań związanych z wcześniactwem (11).

CELE PRACY

Główne cele badań to:

- ocena wartości masy ciała i obwodu głowy u noworodków radomskich urodzonych z ciąż donoszonych i urodzonych przedwcześnie z masą ciała odpowiednią do wieku płodowego;
- monitorowanie miesięcznych przyrostów tych cech w obu populacjach w okresie od 1. do 24. miesiąca życia;
- ocena różnic w tempie ich rozwoju w badanym okresie.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badaniami objęto łącznie 280 noworodków urodzonych w Radomiu w latach 2001-2003, z czego: 200 to noworodki zdrowe urodzone z ciąż donoszonych (100 chłopców i 100 dziewczynek) – grupa I, 80 to noworodki urodzone przedwcześnie z masą

ciała odpowiednią do wieku płodowego (43 chłopców i 37 dziewczynek) – grupa II. Powyższy podział zastosowano na podstawie określenia pozycji centylowej masy ciała w stosunku do wieku płodowego (5, 12). Średnia długość wieku płodowego dla poszczególnych grup noworodków wynosiła:

grupa I – noworodki żeńskie – 39,83 tyg., noworodki męskie – 39,90 tyg.

grupa II – noworodki żeńskie – 35,55 tyg., noworodki męskie – 35,80 tyg.

Wartości liczbowe badanych cech morfologicznych, tj. masy ciała i obwodu głowy, poddano analizie statystycznej i opisano za pomocą podstawowych charakterystyk statystycznych (średnia – M, odchylenie standardowe – SD). W celu określenia istotności różnic między średnimi posłużono się testem Studenta.

WYNIKI BADAŃ I ICH ANALIZA

Zgromadzone dane poddano analizie statystycznej. Obliczono średnie arytmetyczne, odchylenia standardowe oraz różnice między średnimi dotyczące masy ciała i obwodu głowy w obu badanych grupach dzieci. Wyniki przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tabela 1. Charakterystyki statystyczne noworodków żeńskich: noworodki donoszone (grupa I), wcześniaki (grupa II)

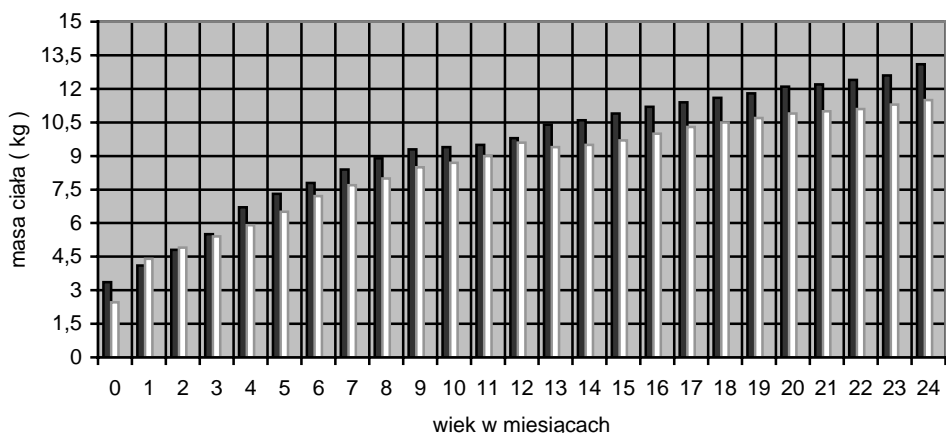
Badane grupy noworodków		Masa ciała (g)	Obwód głowy (cm)
Grupa I		3364,4 ±415,564	34,5 ±1,151
Grupa II		2466,7 ±488,082	30,88 ±1,690
Wiarygodność różnicy t i p między grupami	I i II	t = 20,16 p < 0,01	t = 15,9 p < 0,01

Tabela 2. Charakterystyki statystyczne noworodków męskich: noworodki donoszone (grupa I), wcześniaki (grupa II)

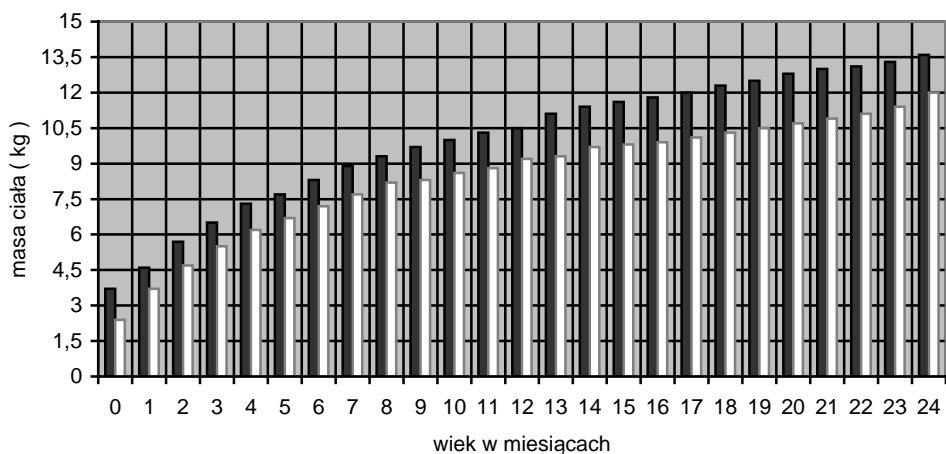
Badane grupy noworodków		Masa ciała (g)	Obwód głowy (cm)
Grupa I		3557,3 ±561,731	35,3 ± 1,207
Grupa II		2500,5 ±492,477	32,6 ±1,471
Wiarygodność różnicy t i p między grupami	I i II	18,4 p < 0,01	16,72 p < 0,01

Wyniki badań zawarte w tabelach 1 i 2 wskazują na istotne statystycznie różnice w wartościach badanych cech somatycznych między noworodkami urodzonymi z ciąży donoszonych a noworodkami urodzonymi przedwcześnie i ukazują jednoznacznie, jak ważna dla pomyślności rozwijającego się płodu jest długość okresu płodowego.

W dalszej części badań przeanalizowano rozwój masy ciała i obwodu głowy w grupach I i II w okresie od 1 do 24 miesiąca życia. Ilustrują to wykresy 1, 2, 3 i 4. (Na wszystkich wykresach słupki czarne oznaczają dzieci z grupy I, zaś słupki białe dzieci z grupy II).

Wykres 1. Masa ciała dwóch badanych grup dziewczynek od urodzenia do drugiego roku życia

Wykres 2. Masa ciała dwóch badanych grup chłopców od urodzenia do drugiego roku życia

Wartości urodzeniowej masy ciała oraz jej miesięczne przyrosty w badanym okresie wskazują na istnienie dużych różnic między dziećmi urodzonymi z ciąż donoszonych a dziećmi urodzonymi przedwcześnie (z wyjątkiem obu grup dziewczynek w okresie między 1. a 3. miesiącem życia). Różnice te wynikają z różnego czasu trwania okresu płodowego w analizowanych grupach. Dynamika miesięcznych przy-

rostów masy ciała wcześniaków jest znacząca zwłaszcza w pierwszych trzech miesiącach życia. Szczególnie widoczne jest to w grupach dziewczynek.

W grupie I masa ciała od urodzenia do piątego miesiąca życia wzrastała średnio po 700 g/mies., zaś w następnych siedmiu miesiącach po około 500g/mies. Podwojenie urodzeniowej masy ciała następowało w czwartym miesiącu życia, zaś potrojenie między 11. a 12. miesiącem. Po ukończeniu pierwszego roku życia masa ciała zwiększała się po ok. 200g/mies. W całym badanym okresie masa ciała wzrosła o 9,6 kg i osiągnęła wartość odpowiadającą kanałowi zawartemu między 50 a 75 centylem. W grupie II największy przyrost masy ciała nastąpił w pierwszym miesiącu życia i wyniósł ok. 1,9 kg. Podwojenie urodzeniowej masy ciała następowało w drugim miesiącu życia, a więc dwukrotnie szybciej niż w grupie I, potrojenie zaś między szóstym a siódmym miesiącem życia, czyli także dwukrotnie szybciej niż w grupie I. Od drugiego do piątego miesiąca życia masa ciała w tej grupie wzrastała średnio po ok. 600 g, zaś w następnych siedmiu miesiącach wzrastała średnio po 150 g/mies. W wieku dwóch lat masa ciała wynosiła ok. 11,5 kg. Po naniesieniu tej wartości na siatki centylowe skonstruowane dla dziewczynek urodzonych przedwcześnie (12) odpowiadała ona kanałowi zawartemu między 25. a 50. centylem. W I grupie chłopców największy przyrost masy ciała wystąpił między pierwszym a drugim miesiącem życia i wyniósł średnio 900 g. Podwojenie urodzeniowej masy ciała nastąpiło między 4. a 5. miesiącem, zaś potrojenie w pierwszym roku życia. Od urodzenia do piątego miesiąca życia masa ciała wzrastała średnio po 800g/mies., zaś przez kolejne siedem miesięcy po ok. 490 g. Między pierwszym a drugim rokiem życia przyrosty masy były mniejsze, po ok. 217g/mies.

W całym badanym okresie masa ciała zwiększyła się o ok. 9,9 kg i podobnie jak u dziewczynek osiągnęła wartość odpowiadającą kanałowi zawartemu między 50. a 75. centylem.

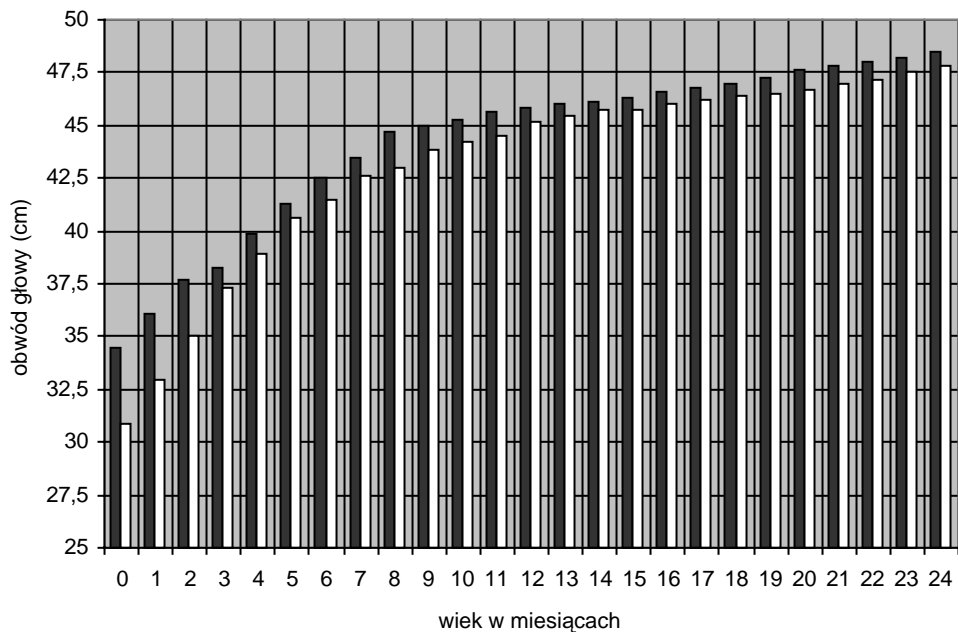
W II grupie chłopców największy przyrost masy ciała nastąpił podobnie jak u dziewczynek w pierwszym miesiącu życia i wyniósł średnio 1,3 kg. Podwojenie urodzeniowej masy ciała następowało już w drugim miesiącu, a potrojenie w szóstym miesiącu. Od urodzenia do piątego miesiąca masa ciała wzrastała średnio po 880g/mies. przez kolejne siedem miesięcy średnio po 357g/mies. W sumie w okresie dwóch lat zwiększyła się o 9,6 kg i wynosiła 12 kg (25.-50. centyl).

Pomiar obwodu głowy obok długości i masy ciała jest podstawowym parametrem stosowanym przy ocenie rozwoju fizycznego niemowląt (3). W badaniach wykorzystano również ten parametr. Bazując na gotowych danych zamieszczanych systematycznie w kartach zdrowia dziecka, oceniono obwody głowy w obu populacjach dzieci od urodzenia do ukończenia drugiego roku życia.

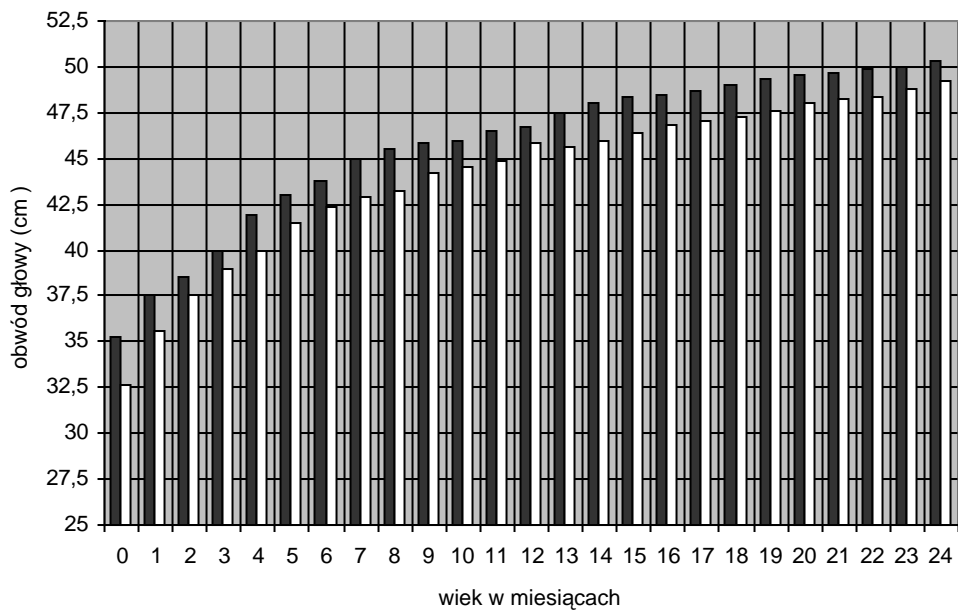
Podobnie jak w przypadku masy ciała, największym obwodem głowy w momencie urodzenia odznaczały się dzieci urodzone z ciąż donoszonych – zarówno dziewczynki, jak i chłopcy. Jego przyrosty miesięczne w grupach dzieci zdrowych i urodzonych przedwcześnie różniły się znacząco przez cały badany okres. U wcześniaków wykazywały cechy przyspieszonego rozwoju, widoczne zwłaszcza od drugiego do czwartego miesiąca życia.

Ogólnie od urodzenia do trzeciego miesiąca życia średnie miesięczne przyrosty tego parametru u dziewczynek urodzonych z ciąż donoszonych wynosiły po ok. 1,6 cm, od czwartego do dwunastego miesiąca ok. 0,8 cm/mies., zaś od dwunastego do dwudziestego czwartego miesiąca ok. 0,2 cm/mies.

Wyniki zamieszczono w tabelach 1 i 2 oraz na wykresach 3 i 4.

Wykres 3. Obwód głowy dwóch badanych grup dziewczynek od urodzenia do drugiego roku życia

Wykres 4. Obwód głowy dwóch badanych grup chłopców od urodzenia do drugiego roku życia

W sumie od urodzenia do ukończenia drugiego roku życia obwód głowy w tej grupie wzrósł o 14 cm i wynosił ostatecznie 48,5 cm (50.-75. centyl).

W grupie II, tj. dziewczynek urodzonych przedwcześnie, w okresie od urodzenia do trzeciego miesiąca życia zaobserwowano większe tempo wzrastania tej cechy w porównaniu z dziewczynkami z grupy I. Średnie miesięczne przyrosty w tym okresie wynosiły po 2 cm. W okresie od czwartego do szóstego miesiąca życia tempo przyrostów zmniejszyło się do ok. 1 cm/mies. W całym badanym okresie obwód głowy zwiększył się o 16,9 cm, osiągając wartość 47,8 cm (25.-50. centyl). Podobny przebieg rozwoju obwodu głowy charakteryzował obie populacje chłopców, wykazując cechy przyspieszonego rozwoju szczególnie w pierwszych czterech miesiącach życia w grupie wcześniaków.

PODSUMOWANIE

Różnice w wartościach analizowanych parametrów antropometrycznych badanych grup dzieci w okresie od urodzenia do drugiego roku życia ukazują odmienne zaawansowanie rozwoju masy ciała oraz obwodu głowy zarówno w pierwszym, jak i w drugim roku życia.

Z wykresów ilustrujących rozwój tych cech w badanym okresie czasu wynika, iż wartości parametrów urodzeniowych są punktem odniesienia wyznaczającym tor i tempo ich dalszego rozwoju. Grupa wcześniaków (zarówno dziewczynki, jak i chłopcy), mimo znacznie przyspieszonego tempa rozwoju w pierwszych miesiącach życia postnatalnego, charakteryzowała się mniejszymi wartościami badanych cech obserwowanymi w pierwszym i drugim roku życia przede wszystkim dlatego, że ich parametry urodzeniowe były znacznie obniżone w stosunku do dzieci urodzonych z ciąż donoszonych.

W piśmiennictwie dotyczącym rozwoju wcześniaków zwraca się uwagę na duże tempo wzrastania już w pierwszym roku życia i występowania zjawiska „doganiania” dzieci urodzonych o czasie, które obserwowane jest również w kolejnych latach życia. Między innymi z badań Chrząstek-Spruch (2) wynika, że zdolność do przyspieszenia tempa rozwoju i wyrównywania niedoborów znana jest u dzieci urodzonych z małą masą ciała.

Zdaniem innych autorów, m.in. D. Schwartz (13), nie jest jasne, dlaczego znaczna liczba dzieci zbyt małych w stosunku do ich wieku ciążowego, lub inaczej mówiąc – z zaburzeniami rozwoju wewnątrzmacicznego, nie nadrabia potem zaległości w zakresie niedoboru masy ciała.

Zaprezentowane w niniejszej publikacji wyniki badań zdają się potwierdzać to spostrzeżenie.

WNIOSKI

1. Istniejące między badanymi grupami różnice w dynamice rozwoju masy ciała i obwodu głowy wpływają na odmienne zaawansowanie rozwoju tych parametrów w drugim roku życia.

2. Długość okresu płodowego i skorelowana z nią wartość urodzeniowej masy ciała dziecka stanowią podstawowe kryteria wyznaczające tor i tempo ich dalszego rozwoju.
3. Działanie czynników zaburzających rozwój wewnątrzmaciczny płodu i związany z nimi przedwczesny poród stanowią poważną barierę dla pomyślności rozwoju dziecka w pierwszych latach jego życia.

BIBLIOGRAFIA

- Cieślik J., Drozdowska M., Malinowski A. (1985), *Zjawiska rozwoju biologicznego człowieka*, [w:] *Antropologia*, red. A. Malinowski, J. Strzałko, Warszawa–Poznań, s. 436-536.
- Chrząstek-Spruch H. (1996), *Rozwój biologiczny dzieci urodzonych z małą masą ciała*, Kraków, s. 7-14.
- Furmaga-Jabłońska W., Kozłowska M., Kulik-Rehberger B. (1997), *Dynamika rozwoju obwodu głowy w trzech grupach dzieci urodzonych z małą masą ciała*, „Pediatria Polska”, LXXII, nr 12.
- Gajewska E. (1995), *Noworodek o małej masie ciała-problem nadal aktualny*, materiały seminarium „Żywienie kobiet w ciąży a wcześniactwo i porody noworodków z małą masą ciała”, Warszawa, s. 7-22.
- Górnicki B., Dębiec B. (1985), *Pediatria*, t. 1, Warszawa, s.124.
- Janus-Kukulka A. (1974), *Współczesne poglądy na dalszy rozwój dzieci z niską wagą urodzeniową*, „Pedagogika Polska”, nr 49, s. 627-633.
- Kaliszewska-Drozdowska M. D. (1989), *Odrębności rozwojowe różnych grup niemowląt-proponując metodyczne oceny ich rozwoju fizycznego*, „Pedagogika Polska”, nr 64, s. 479-481.
- Kiepuska-Zdzienicka J. (1976), *Porównanie wskaźników rozwoju fizycznego dzieci urodzonych przedwcześnie i donoszonych*, „Pedagogika Polska”, nr 60, s. 285-295.
- Kopczyńska-Sikorska J. (1986), *Diagnostyka rozwoju dzieci i młodzieży*, Warszawa, s.150-154.
- Mazurczak T. (1978), *Odmienności rozwoju fizycznego w pierwszym roku życia dzieci urodzonych przedwcześnie i z objawami dystrofii wewnątrzmacicznej*, „Pedagogika Polska”, nr 53, s. 933.
- Niedźwiedzka Z., Palczewska I. (1997), *Wskaźniki rozwoju fizycznego w pierwszych trzech latach życia dzieci urodzonych przedwcześnie*, „Medycyna Wieku Rozwojowego”, nr1, 1, s. 1-45.
- Niedźwiedzka Z., Palczewska I. (1995), *Siatki centylowe do oceny rozwoju dziewczynek i chłopców urodzonych przedwcześnie*, Warszawa.
- Pinyard B. J. (1992), *Assesment of infant growth*, „J. Pediatr. Health Care”, nr 6, s. 302-308.
- Schwartz D. (2001), *Zaburzenia rozwoju: stary problem w nowym tysiącleciu*, „Pediatria po Dyplomie” vol. 5, nr 6, s.14-24.